УДК 330

Слободяник С.С.,
к.е.н., доцент,
Академія муніципального управління, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджуються напрями інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, проаналізовані основні показники інноваційного розвитку в сучасних умовах.

В статье исследуются направления инновационной деятельности отечественных предприятий, проанализированы основные показатели инновационного развития в современных условиях.

This article investigates the ways of innovative activity home plants, the main indicators of innovation development in the present conditions.

Постановка проблеми. Необхідність формування та запровадження інноваційної моделі розвитку економіки обумовлено європейським вибором України на шляху інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище. Інноваційний розвиток вітчизняної економіки повинен забезпечити високі та стабільні темпи економічного зростання, вирішити певні соціальні й екологічні проблеми, забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, підвищити експортний потенціал країни, гарантувати їй економічну безпеку та чільне місце в Європейському Союзі. Слід відмітити, що на практиці інноваційний розвиток ще не став однією з головних характеристик зростання національної економіки України. Протягом кількох років спостерігалися позитивні тенденції, але вони були тимчасовими та нестійкими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку інноваційної діяльності розглянуто в працях В. Александрової, Л. Антонюка, Ю. Бажала, В. Гейця, В. Соловйова. Питання ефективності державної інноваційної політики та засобів її підвищення досліджували вчені О. Лапко, Л. Федулова. Проблеми фінансового забезпечення і стимулювання інноваційної діяльності висвітлювали Д. Гуменюк, М. Крупка, С. Онишко. Дослідження проблем і перспектив розвитку інноваційної діяльності в регіонах здійснювали вчені А. Валюх, І. Кукурудза, В. Демиденко та ін.. Однак маловивченим аспектом є механізм комплексного розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Метою статті є визначення проблем, які стримують інноваційну активність вітчизняних підприємств, а також встановлення заходів з їх підтримки.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні роки в Україні було сформовано основи нормативно – правової бази та механізми здійснення інноваційної політики, а також для розвитку відповідної інфраструктури.

Протягом 2008 – 2010 рр. частка інноваційно активних підприємств порівняно з попереднім періодом дещо зросла в основному за рахунок збільшення підприємств, які займалися організаційними та маркетинговими інноваціями [1].

Із загальної кількості обстежених підприємств 4,5% займалися лише технологічними інноваціями, 11,2% - лише організаційними та маркетинговими інноваціями (нетехнологічними інноваціями), 5,3% - технологічними й нетехнологічними інноваціями. Разом з тим, частка підприємств із технологічними інноваціями дещо зменшилася [1].

Рівень інноваційної активності підприємств за останні роки усіх видів економічної діяльності, зокрема, впровадження технологічних інновацій, помітно зріс: частка інноваційних підприємств у сфері інформатизації зросла з 21,7% до 31,8%, у фінансовій діяльності – з 19,7% до 25,6%, інших послугах – з 16,0% до 19,9% [2].

Необхідно зазначити, що основними напрямами інноваційної діяльності підприємств України є придбання машин, обладнання та програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів і послуг. Досить вагома частка підприємств проводила навчання та підготовку персоналу для розробки і впровадження нових або значно вдосконалених продуктів і процесів, здійснювала ринкове запровадження інноваційних продуктів та послуг, в т.ч. ринкове дослідження і проведення рекламної кампанії, здійснювала процедури та технічну підготовку до запровадження нових або значно вдосконалених продуктів і процесів, які ще не були ніде представлені, виконувала науково-дослідні роботи (НДР) [3].

В останні роки інноваційні підприємства в середньому витрачали на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення понад третину загального обсягу коштів. Це найвищий показник серед інших видів витрат. На виконання внутрішніх НДР і для придбання інших зовнішніх знань було спрямовано біля 10% витрат, хоча власні НДР враховують не лише заробітну плату дослідницького персоналу та пов’язані з нею витрати, а й капітальні витрати на споруди та спеціальне обладнання для їх виконання. Набагато менше, ніж на виконання внутрішніх НДР, використано коштів для придбання зовнішніх НДР, що стратегічно може бути краще для тих підприємств, які підтримують виконання власних НДР [1].

В Україні протягом останніх років понад 20% підприємств із технологічними інноваціями співпрацювали з іншими підприємствами й організаціями (університетами, державними науково-дослідними інститутами тощо). Оскільки завданням держави є посилення взаємозв'язків між підприємницьким сектором і двома іншими секторами (державним і сектором вищої освіти), отримані результати досить цікаві.

Найважливішими партнерами по співробітництву інноваційних підприємств були, насамперед, постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення (понад 17%), а також клієнти або споживачі (біля 10%). Ці форми співпраці спрощені завдяки вже існуючим комерційним зв'язкам між задіяними у спільному виробництві партнерами. Те ж саме можна сказати і про партнерів, які визначаються як «підприємства в межах вашої групи підприємств», яких понад 3%. Три типи партнерів, діяльність яких насамперед спрямована на розробку нових продуктів або процесів (консультанти, комерційні лабораторії або приватні НДІ, університети та інші вищі навчальні заклади, державні НДІ), становили від 6,0% до 3,4% підприємств. При цьому установи державного сектору знаходяться серед тих партнерів, які найменше використовуються для співробітництва, і зв'язок підприємств із державним сектором і сектором вищої освіти видається досить слабким [1].

Однією з умов створення і впровадження інновацій було проведення досліджень і розробок на підприємстві або придбання їх результатів у сторонніх організацій. Отож кожне десяте інноваційно активне підприємство було задіяне у виконанні внутрішніх НДР, 5% - придбали їх результати у інших підприємств і організацій. Суттєво на активність у цьому типі інновацій впливає розмір підприємства: якщо підприємство намагається бути постійно активним у виконанні НДР і, як наслідок, інноваційно активним, йому треба мати необхідну чисельність персоналу [1].

Слід зазначити, що деякі позитивні зрушення інноваційної діяльності в Україні не стали домінуючими в розвитку підприємств. Динаміку впровадження інновацій на промислових підприємствах України протягом 2006 – 2010 рр. наведено в таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці, у 2010 р. у промисловості було освоєно виробництво 2685 видів інноваційної продукції. Незважаючи на те, що протягом 2007-2010 рр. зросла питома вага підприємств, що впроваджували інновації, частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості знизилася на 1,9%. Це є свідченням того, що продукція, яку виготовляють вітчизняні промислові підприємства, є не інноваційною і, відповідно, неконкурентоспроможною. Згідно зі статистичними даними, в загальному обсязі реалізованої промислової продукції тільки 9,8% мають ознаки інноваційної, тоді як в Євросоюзі цей показник перевищує 75% [4].

Таблиця 1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України за 2006 – 2010 рр. [1]

Показник	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8
Освоєно інноваційні види продукції, найменувань	3152	2408	2526	2446	2685
з них, нові види техніки	657	786	881	758	641
Впроваджено нові технологічні процеси, процесів	1808	1145	1419	1647	1893
зокрема, маловідходні, ресурсозберігаючі	690	424	634	680	753

Здійснювати інновації підприємствам перешкоджали численні фактори.

Перш за все фінансові: занадто високі інноваційні витрати, недостатність коштів у межах організації або групи підприємств і поза її межами. У більшості випадків інновація є дорогим заходом, і підприємства, що виконують НДР, повинні вкладати кошти в технічне обладнання та заробітну плату висококваліфікованого персоналу. Ці витрати є досить високими і не гарантують швидку окупність. Якщо, наприклад, створюється винахід, виникає необхідність його захистити, при цьому методи захисту також потребують коштів.

Інші фактори пов’язані зі співробітництвом та інформацією, а також із наявністю кваліфікованого персоналу. Ще два фактори відносяться до ринкових чинників: домінування певних підприємств (сильні конкуренти), невизначений попит на інноваційні товари або послуги. На багатьох ринках дуже жорстка конкуренція і цикл виробництва скорочується. Деякі ринки насичуються, і досить важко безперервно знаходити нові ідеї для виробництва нової продукції або послуг [5].

Для розвитку інноваційної діяльності в Україні необхідно здійснити комплекс організаційно-економічних заходів, в т.ч.:

- здійснення ефективної державної інноваційної політики, погоджуючи темпи і пропорції розвитку науки, технологій і виробництва;
- вдосконалення механізму захисту прав інтелектуальної власності та процедур патентного захисту інновацій;

- забезпечення сприятливого клімату для створення власних наукомістких виробництв повного циклу шляхом використання різних форм державної підтримки;

- розвиток інноваційної інфраструктури шляхом покращення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, сертифікації і впровадження розробок, підготовки і перепідготовки кадрів;

- забезпечення комерціалізації наукових результатів шляхом формування основ для ефективного партнерства державного та підприємницького секторів в інноваційній сфері;

- розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності, координації зусиль в питаннях розвитку пріоритетних для кількох держав напрямків.

Запропоновані напрямки розвитку інноваційної діяльності в Україні створять умови для підвищення рівня інноваційної активності промислових підприємств, прискорять оновлення виробництва, сприятимуть ефективному використанню внутрішніх та залучених зовнішніх інвестицій на інноваційну діяльність.

Висновки. Таким чином, в Україні рівень використання інноваційного потенціалу є недостатнім. Розвиток інноваційної діяльності повинен стати невід'ємною складовою частиною реформування економіки країни. Недостатній розвиток науково-технічної сфери обумовлює наявність низькотехнологічних виробництв, не сприяє науковим досягненням і не може забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки. Отже, виникає потреба у подальшому детальному розгляді та аналізі чинників, які впливають на інноваційну діяльність підприємств, розробленні заходів для піднесення інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Забезпечення рівня конкурентоспроможності вітчизняних наукових досліджень на внутрішньому і міжнародному ринках повинно стати основним напрямком сучасної політики держави у сфері активізації інноваційної діяльності, що сприятиме підвищенню ефективності виробництва. Саме від цього нині найбільшою мірою залежать можливості реалізації інноваційних процесів і забезпечення високої ефективності національної економіки.

На наш погляд, держава повинна бути основним джерелом фінансування розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності. Важливим чинником для підвищення інноваційного рівня України є освоєння та застосування прогресивних технологій та наукомісткості продукції.Відповідно, можна зробити висновки, що необхідно розвивати законодавчу базу для більш тісного співробітництва державного та підприємницького сектору, оскільки тільки при ефективному, стимулюючому розвитку підприємств Україна буде економічно стабільною та розвиненою.

Використані джерела інформації:

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Горбулін В.П. Державне управління науково-технічними та економічними процесами реалізації Україною стратегічного курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію / В.П. Горбулін – К.: ДП «НВЦ» Євроатлантикінформ, 2010. – 272 с.
3. Луцька Н.І. Теоретичні основи і практика запровадження інновацій в Україні / Н.І. Луцька // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. - № 20. – С. 26 – 28.
4. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації. Аналітична доповідь центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2009. - № 7. – С. 2 – 14.
5. Йовенко Я. Государственная инновационная политика / Я. Йовенко, Р. Каменев // Бизнес. – 2011. - № 34. – С. 44 – 55.
6. Кукурудза І.І. Інноваційна діяльність в регіоні: стан, проблеми, перспективи / І.І. Кукурудза // Вісник економічної науки України. – 2010. - № 1. – С. 67 – 70.
7. Микитюк П.П. Аналіз інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств: монографія / П.П. Микитюк. – Тернопіль: Терно граф, 2009. – 304 с.
8. Микитюк П.П. Інноваційна діяльність: навч. посіб. / П.П. Микитюк, Б.Г. Сенів. – К.: Центр навч. літ., 2009. – 320 с.
9. Україна у цифрах, 2011: статистичний довідник / [За ред. О.Г. Осауленка]. – К.: Техніка, 2012. – 239 с.
10. Комеліна О.В. Напрямки вдосконалення фінансового механізму забезпечення інноваційної діяльності в Україні в сучасних умовах / О.В. Комеліна // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. - № 17. – С. 21 – 28.
11. Порохня В.М. Дослідження інноваційної діяльності в Україні та напрямки її розвитку / В.М. Порохня, О.В. Рубінчик // Держава та регіони. – 2009. - № 4. – С. 163 – 166.
12. Палиця С.В. Інноваційна діяльність в Україні / С.В. Палиця // Економіка та держава. – 2009. - № 10. – С. 52 – 53.
13. Андрюсова О.Ф. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності. Монографія / О.Ф. Андрюсова, А.В. Череп. – К.: Кондор. 2007. – 356 с.
14. Резнік Н.П. Способи активізації інноваційних процесів на промислових підприємствах / Н.П. Резнік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. - № 10. – С. 80 – 82.
15. Україна в 2005-2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / за заг. ред. Ю.Г. Рубана. – К.: Вид-во НІСД, 2009. – 655 с.
16. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст. – 2008. - № 6. – С. 28-34.
17. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності / Л.І. Федулова // Актуальні проблеми економіки – 2007. - № 3. - С. 82-97.
18. Скрипник А.В. Інноваційні перспективи України / А.В. Скрипник // Фінанси України. – 2008. - № 5. – С. 103-114.
19. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р., № 40-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua.